

ION
CREANȚĂ

*Amintiri
din copilărie*

Ilustrații de Eugen Taru

I

Stau câteodată și-mi aduc aminte ce vremi și ce oameni mai erau în părțile noastre, pe când începusem și eu, dragăliță-Doamne, a mă rădica băiețaș la casa părinților mei, în satul Humulești, din târg drept peste apa Neamțului; sat mare și vesel, împărțit în trei părți care se țin tot de una: Vatra Satului, Delenii și Bejenii.

Ș-apoi Humuleștii și pe vremea aceea nu erau numai așa, un sat de oameni fără căpătăi, ci sat vechi răzășesc, întemeiet în toată puterea cuvântului: cu gospodari tot unul și unul, cu flăcăi voinici și fete mândre, care știau a învârti și hora, dar și suveica, de vuia satul de vătale în toate părțile; cu biserică frumoasă și niște preoți, și dascăli, și poporâni ca aceia, de făceau mare cinste satului lor.

Și părintele Ioan de sub deal, Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era! Prin îndemnul său, ce mai de pomi s-au pus în tîntirim, care era îngrădit cu zăplaz de bârne, streșinit cu șindilă, și

ce chilie durată s-a făcut la poarta bisericii, pentru școală. Și-apoi să fi văzut pe neobositul părinte, cum umbla prin sat din casă în casă, împreună cu bădița Vasile a Illoaiei, dascălul bisericii, un holtei zdravăn, frumos și voinic, și sfătua pe oameni să-și deie copiii la învățătură. Și unde nu s-au adunat o mulțime de băieți și fete la școală, între care eram și eu, un băiet prizărit, rușinos și fricos și de umbra mea.

Și cea dintâi școlăriță a fost însăși Smărăndița popii, o zgâtie de copilă ageră la minte și așa de silitoare, de întrecea mai pe toți băieții și din carte, dar și din nebulii.

Însă părintele mai în toată ziua da pe la școală și vedea ce se petrece... Și ne pomenim într-una din zile că părintele vine la școală și ne aduce un scaun nou și lung, și după ce-a întrebat pe dascăl care cum ne purtăm, a stat puțin pe gânduri, apoi a pus nume scaunului: *Calul Bălan*, și l-a lăsat în școală.

În altă zi ne trezim că iar vine părintele la școală cu moș Fotea, cojocarul satului, care ne aduce dar de școală nouă un drăguț de biciușor de curele, împletit frumos; și părintele îi pune nume, *Sfântul Nicolai*, după cum este și hramul bisericii din Humulești... Apoi pofteste pe moș Fotea, că dacă i-or mai pica ceva curele bune, să mai facă așa din când în când câte unul, și ceva mai grosuț, dacă se poate... Bădița Vasile a zâmbit atunci, iară noi școlarii am rămas cu ochii holbați unii la alții. Și a pus părintele pravilă și a zis că în toată sâmbăta să se procitească băieții și fetele, adică să asculte dascălul pe fiecare de tot ce a învățat peste săptămână; și câte greșeli va face să i le însemne cu cărbune pe ceva, iar la urma urmelor, de fiecare greșală să-i ardă școlarul câte un Sfânt Nicolai. Atunci copilă părintelui, cum era sprintară și plină de incuri, a bufnit de râs. Păcatul ei, sârmana!

— La poftim de încălecă pe Bălan, jupâneasă, zise părintele de tot posomorât, să facem pocinog Sfântului Nicolai cel din cui.

Și, cu toată stăruința lui Moș Fotea și a lui bădița Vasile,

Smărăndița a mâncat papara, și pe urmă ședea cu mâinile la ochi și plângea ca o mireasă, de sărea cămeșa de pe dânsa. Noi, când am văzut asta, am rămas înlemniți. Iar părintele, ba azi, ba mâine, aducând pitaci și colaci din biserică, a împărțit la fiecare, de ne-a îmblânzit, și treaba mergea strună; băieții schimbau tabla în toate zilele, și sâmbăta, procitanie.

Nu-i vorbă, că noi tot ne făceam felul, așa câteodată; căci din bățul în care era așezată fila cu cruce-ajută și buchile scrise de bădița Vasile pentru fiecare, am ajuns la trătăji, de la trătăji la ceaslov, și-apoi dă, Doamne, bine! În lipsa părintelui și a dascălului intram în țintirim, țineam ceaslovul deschis și, cum erau filele cam unse, trăgeau mustele și bondarii la ele și când clămpăneam ceaslovul, câte zece-douăzeci de suflete prăpădeam deodată – potop era pe capul muștelor! Într-una din zile, ce-i vine părintelui, ne caută ceasloavele, și când le vede așa sângerate cum erau, își pune mâinile în cap de năcaz. Și cum află pricina, începe a ne pofti pe fiecare la Bălan, și a ne mângâia cu Sfântul ierarh Nicolai pentru durerile cuvioaselor muște și ale cuvioșilor bondari, care din pricina noastră au pățimit.

Nu trece mult după asta și într-o zi, prin luna lui mai, aproape de Moși, îndeamnă păcatul pe bădița Vasile tântul, că mai bine nu i-oi zice, să puie pe unul, Nic-a lui Costache, să mă procitească. Nică, băiet mai mare și înaintat la învățătură până la genunchiul broaștei, era sfădit cu mine din pricina Smărănditei popii, căreia, cu toată părerea mea de rău, i-am tras într-o zi o bleandă pentru că nu-mi da pace să prind muște... Și Nică începe să mă asculte; și mă ascultă el, și mă ascultă, și unde nu s-apucă de însemnat la greșeli cu ghiotura pe o draniță: una, două, trei, până la douăzeci și nouă. „Măi!!! s-a trecut de șagă, zic eu, în gândul meu; încă nu m-a gătit de ascultat și câte au să mai fie!“ Și unde n-a început a mi se face negru pe dinaintea ochilor și a tremura de mânios... „Ei, ei! acu-i acu! Ce-i de făcut, măi Nică?“ îmi zic eu, în mine. Și mă uitam

pe furis la ușa mântuirii și tot scăpăram din picioare, așteptând cu neastâmpăr să vie un lainic de școlar de afară, căci era poruncă să nu ieșim câte doi deodată; și-mi crăpa măseaua în gură, când vedeam că nu mai vine, să mă scutesc de călăria lui Balan și de blagoslovenia lui Nicolai, făcătorul de vânătăi. Dar adevăratul Sfânt Nicolai se vede că a știut de știrea mea, că numai iaca ce întră afurisitul de băiet în școală. Atunci eu, cu voie, fără voie, plec spre ușă, ies răpede și nu mă mai încurc primprejurul școlii, și o ieu la sănătoasa spre casă. Și când mă uit înapoi, doi hojmalăi se și luaseră după mine; și unde nu încep a fugi de-mi scăpărau picioarele; și trec pe lângă casa noastră, și nu întru acasă, ci cotigesc în stânga și întru în ograda unui megieș al nostru; și din ogradă în ocol, și din ocol în grădina cu păpușoi, care erau chiar atunci prășiți de al doilea, și băieții după mine! Și, până să mă ajungă, eu, de frică, cine știe cum, am izbutit de m-am îngropat în țărână, la rădăcina unui păpușoi. Și Nic-a lui Costache, dușmanul meu, și cu Toader a Catincăi, alt hojmalău, au trecut pe lângă mine vorbind cu mare ciudă; și se vede că i-a orbit Dumnezeu de nu m-au putut găbui. Și de la o vreme nemaiauzind nici o foșnitură de păpușoi, nici o scurmătură de găină, am fășnit o dată cu țărna-n cap și tiva la mama acasă; și am început a-i spune cu lacrimi, că nu mă mai duc la școală măcar să știu bine că m-or omori.

A doua zi însă a venit părintele pe la noi, s-a înțelese cu tata, m-au luat ei cu binișorul și m-au dus iar la școală.

— Că dă, e păcat să rămâi fără leac de învățătură – zicea părintele – doar ai trecut de buchelu-deazla și bucheri-țazdra: ești acum la ceaslov și mâne-poimâne ai să treci la psaltire, care este cheia tuturor învățăturilor, și, mai știi cum vine vremea, poate să te faci și popă aici, la biserica Sfântului Nicolai, că eu pentru voi mă străduiesc. Am o singură fată ș-oiu vedea eu, pe cine mi-oi alege de ginere.

Hei, hei! când aud eu de popă și de Smărăndița popii, las

muștele în pace și-mi ieu alte gânduri, alte măsuri; încep a mă da și la scris, și la făcut cadelnița în biserică, și la ținut isonul, de parcă eram băiet. Și părintele mă ie la dragoste, și Smărăndița începe din când în când a mă fura cu ochiul, și bădița Vasile mă pune să ascult pe alții, și altă făină se macină acum la moară. Nic-a lui Costache, cel răgușit, balcâz și răutăcios, nu mai avea stăpânire asupra mea.

Dar nu-i cum gândește omul, ci-i cum vrea Domnul. Într-una din zile, și chiar în ziua de Sfântul Foca, scoate vornicul din sat pe oameni la o clacă de dres drumul. Se zicea că are să treacă Vodă pe acolo spre mănăstiri. Și bădița Vasile, n-are ce lucra?

— Hai și noi, măi băieți, să dăm ajutor la drum, să nu zică Vodă, când a trece pe aici, că satul nostru e mai lenes decât alte sate.

Și ne luăm noi de la școală și ne ducem cu toții. Și, care săpau cu cazmalele, care cărau cu tărăboanțele, care cu căruțele, care cu covățile, în sfârșit, lucrau oamenii cu tragere de inimă. Iar vornicul Nic-a Petricăi, cu paznicul, vătămanul și câțiva nespălați de mazili se purtau pintre oameni de colo până colo. Și când deodată numai iaca vedem în prund câțiva oameni clăie peste grămadă și unul din ei mugind puternic.

— Ce să fie acolo? ziceau oamenii, alergând care de care din toate părțile.

Pe bădița Vasile îl prinsese la oaste cu arcanul, îl cetluiu acum zdravăn și-l puneau în cătuși să-l trimeată la Piatră... Iaca pentru ce scosese atunci vornicul oamenii la clacă. Așa cu amăgele se prindeau pe vremea aceea flăcăii la oaste... Afurisită priveliște mai fu și asta! Flăcăii ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți, iară noi copiii ne-am întors plângând pe la casele noastre.

— Afurisit să fie câneriul de vornic și cum au ars el inima unei mame, așa să-i ardă inima Sfântul Foca de astăzi, lui și tuturor părtașilor săi! blăstămau femeile din sat cu lacrimi de foc în toate părțile. Iar mama lui bădița Vasile își petrecea băietul la Piatră,

bocindu-l ca pe un mort!

— Las', mamă, că lumea asta nu-i numai cât se vede cu ochii — zicea bădița Vasile mângâind-o — și în oaste trăiește omul bine, dacă este vrednic. Oștean a fost și Sfântul Gheorghe, și Sfântul Dimitrie, și alți sfinți mucenici, care au pătimit pentru dragostea lui Hristos, măcar de-am fi și noi ca dânșii!

Ei, ei! pe bădița Vasile l-am pierdut, s-a dus unde i-a fost scris. Și părintele Ioan umbla acum cu pletele în vânt, să găsească alt dascăl, dar n-a mai găsit un bădița Vasile, cuminte, harnic și rușinos ca o fată mare. Era în sat și dascălul Iordache, fărâșitul de la strana mare, dar ce ți-i bun? Stia și el glasurile pe dinafară de biserică, nu-i vorbă, dar clămpănea de bătrân ce era; ș-apoi mai avea și darul suptului... Așadar, școala a rămas pustie pentru o bucată de vreme și câțiva dintre noi, care ne țineam de părintele Ioan, calea-valea; biserica deschide pe om. Duminicile bâzâiam la strană și hârști! câte un colac! Și când veneau cele două ajunuri, câte treizeci-patruzeci de băieți fugeam înaintea popii de rupeam omățul de la o casă la alta; și la Crăciun nechezam ca mânzii, iar la Bobotează strigam chiraleisa, de clocotea satul. Și când ajungea popa, noi ne așezam în două rânduri și-i deschideam calea, iară el își trăgea barba și zicea cu mândrie către gazdă:

— Aistia-s mânzii popii, fiule. Niște zile mari ca aceste le așteaptă și ei cu mare bucurie tot anul. Gătitu-le-ați ceva bob fiert,

Respect pentru oameni și cărți.
găluște, turte cu julfă și vârzare?

— Gătit, cinstite părinte, poftim de ne blagosloviți casa și masa, și poftim de mai ședeți, să ne șadă pețitorii.

Când auzeam noi de masă, tăbăram pe dânsa și-apoi atine-te-gură. Vorba ceea:

*De plăcinte râde gura,
De vârzare și mai tare.*

Ce să faci, că doar numai de două ori pe an este ajunul. Ba la un loc, mi-aduc aminte, ne-am grămădit așa de tare și am răsturnat masa omului cu bucate cu tot în mijlocul casei, de i-am dogorit obrazul părintelui de rușine. Dar el tot cu bunătate:

— De unde nu-i, de-acolo nu se varsă, fiilor, însă mai multă băgare de samă nu strică!

Apoi la hramul bisericii se ținea praznicul câte-o săptămână încheiată și numai să fi avut pânțece unde să pui coliva și bucatele atât de multe erau. Și dascăli, și popi, și vlădici, și de tot soiul de oameni din toate părțile se adunau la hramul bisericii din Humulești, și toți ieșeau mulțămiiți. Ba și pe la casele oamenilor se ospătau o mulțime de străini. Și mama, Dumnezeu s-o ierte, strașnic se mai bucura, când se întâmpla oaspeți la casa noastră și avea prilej să-și împartă pâinea cu dânsii.

— Ori mi-or da feciorii după moarte de pomană, ori ba, mai bine să-mi dau eu cu mâna mea. Că oricum ar fi, tot îs mai aproape dinții decât părintii. S-au văzut de acestea!

Și când învățam eu la școală, mama învăța cu mine acasă și citea acum la ceaslov, la psaltire și Alexandria, mai bine decât mine și se bucura grozav când vedea că mă trag la carte.

Din partea tatei, care ades îmi zicea în bătaie de joc:

*Logofete, brânză-n cui,
Lapte acru-n călămări,
Chiu și vai prin buzunări!*

puteam să rămân cum era mai bine: „Nic-a lui Ștefan a Petrei“, om de treabă și gospodar în Humulești. Vorba ceea:

*Decât codaș în oras,
Mai bine-n satul tău fruntas.*

Mama însă era în stare să toarcă-n furcă și să învăț mai departe. Și tot cihăia mama pe tata să mă mai deie undeva la școală, căci auzise ea spuind la biserică în Parimei că omul învățat înțelept va fi, și pe cel neînvățat slugă-l va avea.

Și afară de aceasta, babele care trag pe fundul sitei în 41 de bobi, toți zodierii și cărturăresele pe la care căutase pentru mine și femeile bisericose din sat îi băgaseră mamei o mulțime de